

Gelenekselden Çağdaş Özgün Bir Tasarım: Yeşil Vadi Camii

Gönül ÖNEY*

ÖZ

İstanbul Zeytinburnu'nda bulunan Yeşil Vadi Camii'nin mimari anlayışı Adnan Kazmaoğlu'na aittir. İslami referanslar, ibadet edenler, inançlar ve yazıtlarla yol gösteren bu dizayn ve dekorasyonun kavramsal anlamı, bu sınırlı alan üzerindeki (1080 m2) modern yapıyı olağanüstü ilgi çekici yapmaktadır. Camiinin yapı programı "Sosyal Toplanma" bağlamında oluşturulmuştur. Camii, 350 kişilik ibadet alanı, 250 kişilik toplanma salonu, kütüphane, sosyal aktivite birimi, avlu ve meydanı içermektedir. Tüm bu bileşenler bir sosyal kompleks oluşturmak için bir araya gelmiştir. Camiinin ana yapısı avlu olarak işlev gören platform üzerinde bulunmaktadır. Alanın yarısını işgal eden sığ havuz tanrının bir aynası olarak onun yansıması ile simgelenmektedir. Bu konumlandırma, binayı çevreleyen ortamdan işlevsel ve sembolik olarak ayırır. Ana alanın (İbadet salonu) beton kubbesi 2 farklı çaptaki yarımküre kubbe tarafından tamamlanır. 2 kubbe arasındaki dairesel, dikey açılış 11 aydınlatma penceresi tarafından kaplıdır. Bu pencereler, ana alanın içine ibadet edenlere simetrik kazanmış kufi tarzda yazılar vasıtasıyla ışığın akmasına imkan verir.

Minare ana yapıdan bağımsız konumlanmıştır. Şerefe, külah ve hilal, 20 cm çapında paslanmaz çelik silindir tüplerden oluşur; istiflenmiş ve konsantrik olarak kaydırılmış olan bu tüpler mukarnas benzeri bir etki yaratırlar. Bu borular minarenin ve galerinin fiber optik ışık elementleri ile birlikte her iki ucundan aydınlatırlar.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş, Modern Cami, Yeşil Vadi Camii, Mimar Adnan Kazmaoğlu.

Original Design From Traditional To Contemporary: Yeşil Vadi Mosque

Gönül ÖNEY*

ABSTARCT

Yeşil Vadi Mosque is located in Zeytinburnu, İstanbul. The Architectural conception belongs to Adnan Kazmaoğlu. The conceptional meaning of the design and decoration, guided with Islamic references, prayers, beliefs and inscriptions, makes this modern construction on limited ground (1080 m2) exceptional interesting. The mosque's schedule is formed in the context of "social gathering". It consists of a 350 person prayer area, 250 person meeting hall, library, social activity units, courtyard and square. All of these components combined together to form a social complex. The main structure of the mosque is located on a platform, functioning as the courtyard. The half of the site that is occupied by a shallow pool, symbolizing with its reflection as a mirror of God. This positioning isolates the building from the surrounding environment functionally and symbolically. The main space (prayer hall) of concrete dome shell is defined by two different diameter hemisphere domes. The circular, vertical opening between two domes is covered by 11 illuminated windows.

These windows allow light to pour into the main space through the engraved symmetric kufi calligraphy of prayers. The calligraphy reflects over interior of the dome as a resulting effect. The minaret is detached from the main structure. The gallery (şerefe), cap and crescent are made up of 20 cm diameter stainless steel cylinder tubes creating a muqarnas-like effect as they are stacked and shifted concentrically. These tubes illuminate the minaret and gallery with fiber optic lighting elements from both ends.

Keywords: Contemporary, Modern Mosque, Yeşil Vadi Mosque, Arcitect Adnan Kazmaoğlu.

Rahmetli mimar Vedat Dalokay'ın yıllar önce Ankara Kocatepe Camii için tasarlanan projesi, modern, çağdaş görünümü ve planı nedeniyle kabul edilmemişti. İlginç olan, bu proje sonra Afganistan'da İslamabad'da yaptırılmış ve çok övgü almıştı. Ben bu camiyi İslamabad'da görünce, biz hala ülkemizde cami mimarisi alanında çağdaş, günün teknolojisinden yararlanmış bir cami yapamadık diye üzülmuştüm. Çağdaş cami konusunu, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda ilk Prof. Dr. Hakkı Önkal dikkate sunarak, "Cumhuriyet Dönemi Cami Mimarisinin Açmazı: Modern mi? Klasik mi?" başlıklı bildirisinde, İstanbul Şakirin ve Seyyid Nizam camilerini tanıtmıştı (Önkal, 2014: 577-593). Şakirin Camii'nin planı aslında klasiktir ve mimar Hüsrev Taylan'ındır. Çağdaşlık ve yenilik detaylar ve dekorasyonu ile sağlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen mescit kavramlarında Allaha ibadet edilen yer dışında, form veya biçimselliğe işaret edilmediği belirtilir. Kur'an ayetlerinde ve Hz. Peygamberin sözlerinde İslam mabedinin biçimsel özelliklerine ait herhangi bir belirleme yoktur (Şener-Sofuoğlu-Yıldırım, 2011: 16). İnanç bakımından bir kısıtlama olmadığı halde Cumhuriyet döneminde yeni bir tasarım aramasına gitmek gereği duyulmamıştır. Ülkemizde son doksan yılda doksan binden fazla cami yapılmıştır. Çoğu estetik kaygıdan uzak, oranları bozuk yapılardır. Çağın gereklerine uygun, farklı malzemelerin denendiği, dekora katıldığı özgün ve etkileyici örnekler geliştirilememiştir. Çoğu kıt bütçe ile cami yaptırma dernekleri tarafından kalfalara yaptırılan, bazıları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden temin edilen projelerin acemi ustalara uygulanmasıyla inşa edilen bu camiler, geçmişimizin seçkin başarılı örnekleri hatırlanınca bizleri üzmektedir.

Çağdaş bir tasarım olan İstanbul Yeşil Vadi Cami inşaatı, 2007-2010 yılları arasında İstanbul Zeytinburnu'nda yaptırılmıştır (Res. 1). Proje, mimari tasarımı Yüksek mimar Adnan Kazmaoğlu'nundur. Yeşil Vadi Camii'nde, kufi ve neshi yazı tasarımlarının kompozisyonu, hattat mimar Ali Toygun ve grafiker Doç. Dr. Abdullah Taşçı'nındır. Adnan Kazmaoğlu, 1982-2000 yılları arasında İstanbul Teknik, Mimar Sinan Güzel Sanatlar ve Uludağ üniversitelerinde ders vermiş, jüri üyelikleri yapmış, ödüller kazanmıştır. 2000 yılından beri İstanbul'da kurduğu Mimarlık Araştırma Merkezi'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Kültür-Sanat, eğlence merkezleri ve spor kompleksleri projeleri ve çok sayıda mimarlık ve kentsel tasarım projeleri gerçekleştirmiştir.

Yeşil Vadi Camii'nin tasarımında, ünitelerin oluşumuna ilham veren İslam inancıyla ilgili simgeler, süslemede ise yazıların önemi vurgulanmaktadır. Mimari projede, çeşitli kompozisyonlarla mimariyle kaynaşan süslemenin ana ögesi olan altın varaklı kufi ve sülüs yazıları tanıtırken, söz konusu dini simgelerin ne kadar ilham verici olduğunu kavriyoruz. Caminin beyaz renkli bütününde mermer safılık ve temizliğin, altın varak en soylu ve değerli metal olarak sürekliliğin ve soyut varlığın simgesi olmaktadır.

2080 m2 inşa alanına sahip olan yapı kompleksinde, cami merdivenle çıkılan, güney yarısı sığ bir su havuzu ile kuşatılmış, beyaz mermer bir platform üzerinde yer alır. Avlunun yarısını kaplayan su ögesi yaşamı ve canlılığı, taş döşeme ise durağanlığı ve ölümü simgeler. Harim mekânı, farklı boyutlarda ve yükseklikte, birbiriyle kucaklaşan, iki yarım kubbenin tek bir bütünde birleşmesiyle oluşmuştur. Oluşan küçük yarı küre iç mekânı evreni, mihrabın bulunduğu, daha yüksek ve büyük yarı küre (harim) sonsuzluğu temsil eder. Birleşmeden oluşan daire aynı zamanda evrenin tamlığının, bütünü simgesidir. Kubbe şeklindeki caminin ışık altındaki aksi, çevresindeki havuza yansıdığına Tanrının ve Ahretin aynası gibi tam küreye dönüşür (Res. 2). Yeşil Vadi Camii'nde daire plan evreni ve tamlığı, ibadet edilen ve mihrabın bulunduğu, daha yüksek yarı kubbeli alan ahreti (Allah'ı), küçüğü dünyayı (Muhammedi) simgeler (Res. 3). Giriş kapısının bulunduğu dünyadan Muhammed simgesiyle Ahirete, Allaha ulaşılmaktadır sanki (Res. 4).

Caminin iç aydınlanmasında planlanan cam sistemini süsleyen altın varaklı yazılar da duvarlarda ve zeminde izdüşümleriyle simgesel içeriği vurgular. 350 kişilik ana ibadet alanını örten ve 5 metre daha yüksek olan büyük yarım kubbenin daha alçak olan küçük yarı kubbeyle karşılıklı birleşmesiyle arada oluşan dikey açıklık, dışarıdan taç gibi görülen kalın cam halkası ile kapatılmıştır (Res. 4). Buradan iç mekânda zemini kaplayan zeytin yaprağı yeşili rengindeki halıya sızan ışık sanki evreni kucaklar (Res. 5). Yekpare halının zeytin yeşili rengi yüzyıllardır en bereketli bitki olan zeytin ağacı yaprağının huzur, huşu ve sükûn veren rengidir. Harimin aydınlanması, küçük yarı kubbenin üst kısmında yuvarlak lombozlarla, altta harim zeminiyle kavuşan dikey kristal aydınlatma pencereleri ile zenginleştirilir (Res. 6). Alt pencere camlarını süsleyen altın varak kabartmalı kufi yazı dizininde Kelime-i Tevhid'den ve lombozlardaki sülüs Allah yazılarından süzülen ışık, zemin halısı üzerine yansyarak harime huzurlu bir atmosfer kazandırır (Res. 7, 8).

Beyaz geniş mermer çerçeve içinde, alt kısmı yarıya kadar altın varak kaplı mihrap, geniş, kabartmalı altın varak kufi besmele bordürü ile bezenmiştir (Res. 9). Tepesinde mavi zemin üzerine altın varakla Allah ve besmele yazılı bir madalyon vardır. Solunda altın varaklı sülüs yazılı beyaz mermer vaaz kürsüsü yer alır (Res. 10). Minber kristal yan kanatlarını ve tepesini süsleyen altın varaklı kufi Muhammed yazısı ile çok sadedir. Harim kubbesinin iç yüzü beyaz zemin üzerine kabartmalı altın varakla işlenmiş, Allah'ı simgeleyen irili ufaklı "vav" (ﻭ) harfleri ile bezenmiştir. Sanki namaz kılanların üzerine serpileceklermiş gibi etkileyici bir görüntü sunarlar (Res. 11).

Daha alçak olan karşı yarım kubbenin zemininin iki yanından helezoni merdivenle kalın cam küpeşteyle çevrili kadınlar mahfeline çıkılır (bak. Res. 5). Altta harime giriş kapısı kanatları çelik ve camdan yapılmıştır. Üst kısmı kare formunda kompozisyonla, altın varaklı kufi Allah yazısıyla süslenmiştir. Kapı kanatları dışarıya otomatik açılır (Res. 12). Caminin taçkapı nişi tepesinde geometrik kümelenmiş yatay prizmalar mukarnas etkisi yaratır (Res. 13).

Avluda konik formlu beyaz mermer minarenin şerefesi, 20 santim çapında çelik, silindirik, aydınlatıcı tüplerden oluşur ve minareyi avize gibi aydınlatır. Sivri külâh içinde gizli hoparlörler vardır. Yüksek alemiyle çok etkileyici görünüm sunar (Res. 14, 15). Minare şerefesinde ve gövdesinde sıralanan ışıklandırma odaklarıyla gece aydınlanmasında uhrevi etki yaratır. Cami avlusunun döşemesine işlenen güneş saati kadrânı minare gölgesinin güneş saati işlevi görmesini sağlar.

Platformda, girişin sağında, ikişer destekle taşınan yayvan kemerli alanda, düz, mermer kaplı çatıyla örtülü kütüphane ve sergi salonu bölümü, bitişiğinde de kapalı şadırvan yer alır (Res. 16). Kütüphanenin önünde beyaz mermer musalla taşı ve çeşme vardır (Res. 17, 18). Platformun altındaki giriş katında iki kare gövdeli sütunla taşınan, yayvan geniş kemerle girilen ve son cemaat yeri gibi tasarlanan bölümün arkasında 250 kişilik yuvarlak planlı konferans salonu ve fuayesi bulunur. Salonun girişinde altın varak sülüs yazıyla İhlas Suresi yazılıdır (Res. 19, 20). Fuayeyi kuşatan mermer kuşak üstünde de talik yazıyla yazılmış Esmâ-i Hüsna (Allah'ın 99 güzel ismi) yazılıdır (Res. 21, 22). Bu farklı fonksiyonlara sahip birimlerle birlikte Yeşil Vadi Camii'nde küçük bir külliye oluşturulmuştur. Kompleks sadece dini açıdan değil, toplumsal işlevler açısından da daha çok insanı bir araya getirmek amacını gerçekleştirebilmektedir.

Yeşil Vadi Camii, toplumsal bellekteki cami imajını yabana atmadan çağdaş bir sunum yapmaktadır. Özgün ve çağdaş mimarisiyle, mimari tasarımında, altın varaklı kufi ve sülüs yazılı kompozisyonlarıyla, süslemelerinde, İslami kavramları başarılı ve sade şekilde özümlemesiyle, özgün sunumuyla umarım bundan sonraki arayışlara ve çalışmalara da yön verir.

KAYNAKÇA

Önkal, 2014: Önkal H. "Cumhuriyet Dönemi Cami Mimarisinin Açmazı: Modern mi? Klasik mi?", XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Ekim 2012, Ed. Meryem Acara Eser, Ebru Bilget Fataha, Gülseren Koyun, Cumhuriyet Üniversiteleri Yayınları, C. 2, Sivas, s. 577-593.

Şener-Sofuoğlu-Yıldırım, 2011: Şener A., Sofuoğlu M. C., Yıldırım M. Yüce Kur'an ve Açıklamalı Yorumlu Meali, Ankara.

Resim 1- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Genel görünüş

Resim 2- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Genel görünüş

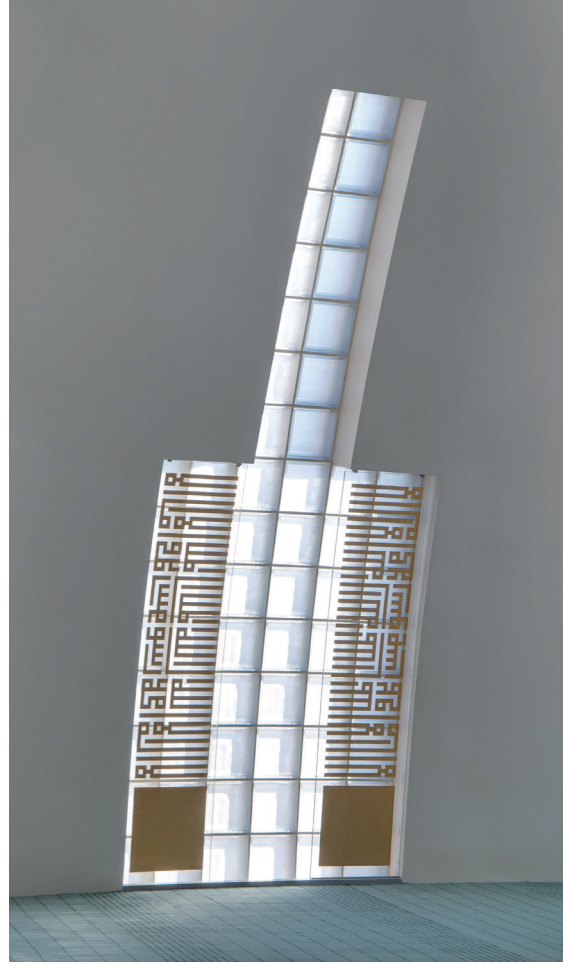
Resim 3- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Mihrap cephesi.

Resim 4- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Kapı.

Resim 5- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Kapının içten görünüşü ve kadınlar mahfili.

Resim 7- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Pencereleer.

Resim 6- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Harim

Resim 8- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Harimdeki lomboz pencereler.

Resim 9- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Mihrap ve minber.

Resim 10- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Vaaz kürsüsü.

Resim 11- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Harim.

Resim 12- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Kapı, içten görünüş.

Resim 13- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Kapı, dıştan görünüş.

Resim 14- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Minare .

Resim 16- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Şadırvan.

Resim 17- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Çeşme.

Resim 15- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Minare şerefesi.

Resim 18- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Musalla taşı.

Resim 19- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Toplantı salonu girişi.

Resim 20- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Toplantı salonu girişi.

Resim 21- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Toplantı salonu fuayesi.

Resim 22- İstanbul Yeşil Vadi Camii. Toplantı salonu fuayesi.

